

prinosi

Tomo Vereš

PITANJE PRIVATNOG VLASNIŠTVA

. . . trajno zauzimanje Crkve u osjetljivom pitanju vlasništva. (. . .) To jasno dokazuje krepka i toliko puta iznova potvrđena nauka sv. Tome Akvinskoga.
Ivan Pavao II.

U svome velikom programatskom govoru u Puebli 28. siječnja 1979. papa Ivan Pavao II. istaknuo je da se Crkva zalaže za obranu ljudskih prava na temelju samoga Evandjelja, a ne zbog nekakva pomodarstva, oportunitizma, politiziranja ili kakvih drugih sumnjivih ciljeva. Naime, Kristova poruka o apsolutnom spasenju čovjeka nužno uključuje promicanje i obranu njegove relativne dobrobiti u ovome svijetu. Kršćanska poruka svijetu nije nikad samo govor Bogu i o Bogu (teologija) — premda prvenstveno jest to — nego je također riječ čovjeku i o čovjeku (antropologija), riječ o svekolikoj ljudskoj zajednici (sociologija), pa čak i o cjelini materijalnog svijeta (kozmiologija). U tom smislu kršćanstvo ima u vidu ne samo duhovne probleme ljudskog roda nego i materijalne; zaokupljaju ga ne samo bogotražiteljske brige čovječanstva nego talioder i ljudske, društvene, gospodarstvene, prirodoznanstvene itd., dakako, sa svoga stajališta definitivnog spasenja čovjeka, koje ne isključuje primjerenu samostalnost spomenutih područja ljudskog života. Kršćanstvo je, dakle, na taj način nužno sveobuhvatno, katoličko, ili uopće nije kršćanstvo.

Stoga nas ne treba začuditi što se Ivan Pavao II. u Puebli osvrnuo ukratko i na pitanje privatnog vlasništva. To je pitanje, naime, u Latinskoj Americi, kao, uostalom, i u mnogim drugim dijelovima svijeta, poprimalo oblike teške nepravde jer manjina povlaštenih još uvijek drži u svojim rukama previše privatnog vlasništva, dok većina siromašnih ili nema ništa, ili ima jedva što. Papa nije ulazio u potanko razglabanje toga stanja, niti je iznosio detaljnih nacрта za njegovo rješavanje, što mu nije ni zadaća, ali je naglasio da s obzirom na konkretne okolnosti »postaje posebno zahtjevno crkveno učenje prema kojem se svako privatno vlasništvo nalazi pod društvenom hipotekom« (usp. *Glas Koncila*, br. 4/1979 — *Prilog*, str. 6).

Što se tiče cjelovitog stava Crkve prema privatnom vlasništvu, Papa je podsjetio da ono dolazi do izražaja kod crkvenih otaca, osobito u nauci sv. Tome Akvinskog, kao i u socijalnim enciklikama posljednjih papa od Lava XIII. do Pavla VI. Odlomak papina govora glasi:

»... Crkva želi ostati slobodna pred suprotstavljenim sustavima, tako da se opredjeljuje samo za čovjeka kakve ga god nevolje i patnje pritisle. I to ona ne čini nasiljem, pribjegavajući igrama vlasti i političkih sustava, nego samom istinom o čovjeku na putu prema boljoj budućnosti.

4. Otud se rađa trajno zauzimanje Crkve u osjetljivom pitanju vlasništva. Dokaz su tome i spisi crkvenih otaca kroz prvo kršćansko tisućljeće (sv. Ambrozije, *De Nabuthae*, 12,53; PL 14, 747). To jasno dokazuje krepka i toliko puta iznova potvrđena nauka sv. Tome Akvinskoga. U naše vrijeme Crkva se u dokumentima koji su namijenjeni široj javnosti, kao što su socijalne enciklike posljednjih papa, poziva na ta ista načela. O tome je snažno i duboko govorio papa Pavao VI. u svojoj enciklici 'Populorum progressio' (23,24; usp. također 'Mater et magistra', 106)« (usp. *isto*).

Glavni je cilj ovoga priloga da pruži našoj javnosti tu »krepku nauku« Tome Akvinskog o vlasništvu u njezinu izvornom obliku. Želimo donijeti u prijevodu na hrvatski jezik dva članka iz *Sume teologije* u kojima je Toma načelno najpotpunije izložio svoju misao o tom pitanju i koji su odigrali presudnu ulogu ne samo u oblikovanju nauke novovjekovnih papinskih socijalnih enciklika, nego također i u zauzimanju odlučnog katoličkog stajališta u nekim prijelomnim povijesnim zbivanjima. Danas je, na primjer, malo kome poznato da je teorijska i praktična borba za dekolonizaciju naroda Novoga svijeta započela u 16. stoljeću upravo na temelju Tomina razumijevanja privatnog vlasništva kao »ius gentium« (pravo naroda). Naime, dominikanac Franjo de Vitoria (1483/93—1546.), vođen tim uvjerenjem, smatrao je svojom nezaobilaznom teološkom i kršćanskom dužnošću da se bori za osnovna ljudska, nacionalna i politička prava koloniziranih naroda protiv tadašnjeg evropskog imperijalizma i totalitarizma. On je u vezi s tim nastojanjima prvi protumačio

Tomin »ins gentium« kao »ins inter gentes« (pravo među narodima) i tako postao osnivač modernog »međunarodnog prava« (a ne Hugo Grotius, kako nerijetko piše u nekim priručnicima). Drugu važnu povijesnu ulogu odigralo je Tomino shvaćanje vlasništva u burnim društvenim previranjima 19. stoljeća kad je liberalističko-kapitalističko stajalište o neograničenom pravu vlasništva i bogaćenja bacilo radnički svijet u ponor moralne i fizičke bijede, dok je, s druge strane, primitivni kolektizam prijetio da posvemašnjim ukidanjem privatnog vlasništva izruči sav svijet novim previranjima. U toj situaciji W. E. Ketteler je u mainzskoj katedrali 19. studenog 1848. godine u svojoj prvoj velikoj propovijedi na temu »Die grossen sozialen Fragen der Gegenwart« (Velika društvena pitanja današnjice) proklamirao katoličko stajalište o privatnom vlasništvu, izloživši nauku koja je sadržana u dva članka *Sume teologije* II—II, q. 66, a. 1 i 2 Tome Akvinskog (usp. *Sämtliche Werke und Briefe*, Abt. I, Bd. 1, Mainz 1977, str. 23—33). Prema toj nauci, privatno vlasništvo je neophodno potrebno *svim* ljudima da bi zaštitili svoju elementarnu osobnu slobodu i stvaralačku moć, ali ono mora stajati u službi zajedničkog dobra (bonum commune). Ta je nauka postala bitan sastavni dio socijalnih enciklika pape Lava XIII. *Rerum novarum* (Nova stvarnost), br. 19,27, Pija XI. *Quadragesimo anno* (Četrdesete obljetnice), br. 44—52, Pija XII. *Radio-poruka* prigodom 50. obljetnice *Rerum novarum*, 1. VI. 1941, Ivana XXIII. *Mater et Magistra* (Majka i Učiteljica), br. 104—121, Pavla VI. *Populorum progressio* (Razvoj naroda), br. 23, i II. vaticanskog sabora u pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes* (Radost i nada) o Crkvi u suvremenom svijetu, br. 69 i 71. Tu je nauku, napokon, opet iznova proglasio i Ivan Pavao II. u svome govoru u Puebla pred biskupima Latinske Amerike i pred razbaštinjenim seljacima Oaxace u Mexicu.

Stoga je došlo vrijeme da se na hrvatski jezik prevedu ta dva historijska članka Tome Akvinskog o vlasništvu.

No radi boljeg razumijevanja spomenutih članaka valja najprije upozoriti na njihov kontekst.

Toma govori o problemu vlasništva u II. dijelu *Sume teologije*, u kojemu se raspravlja o čovjeku kao jedinom biću koje je stvoreno na »sliku Božju«, to jest »o čovjeku ukoliko je i on začetnik svojih djela zahvaljujući svome slobodnom rasuđivanju i gospodstvu nad svojim djelovanjem« (usp. I—II, Predgovor). Čovjek se, dakle, promatra bitno dinamički kao neka beskrajna težnja prema beskonačnom i savršenom Uzorku, koji se zove Bog. Po sebi je razumljivo da se takav nadljudski cilj ne može postići bez stanovite kreposti ljudskog bića. Stoga se cijela posebna moralka, etika i sociologija Tome Akvinskog sastoji u izlaganju kreposti, vrlina (virtutes), poleta prema dobru i žarišta trajnih napora: vjere, ufanja i ljubavi, razboritosti, pravednosti, jakosti i umjerenosti (usp. II—II, Predgovor).

O problemu privatnog vlasništva Toma govori u okviru rasprave o pravednosti, kojoj posvećuje pitanja 57—122. On taj problem pobliže

smješta u pitanje »O krađi i otmici« (De furto et rapina) jer opći preduvjet tih poroka Jest postojanje privatnog vlasništva. Kad ovoga ne bi bilo, ne bi bilo, čini se, ni krađe ni otmice. Zato prva dva članka *Sume teologije* II—II, q. 66, kojih prijevod donosimo, rješavaju ova osnovna pitanja: Smije li čovjek uopće, odnosno pojedinac ili skupina ljudi napose, biti vlasnik stvari ovoga svijeta? Na temelju čega? I u kojoj mjeri?

Napomenimo da se u prvome članku još ne postavlja pitanje o privatnom vlasništvu s društveno-pravnog stajališta, nego mnogo šire pitanje filozofsko-teološke naravi: je li u skladu s naravi čovjeka da se prema vanjskom svijetu ponaša kao njegov vlasnik i gospodar? U pitanju je, dakle, *posjednički stav* čovjeka prema vanjskom svijetu, bez obzira na to da li se radi o jednom čovjeku ili o cijelom ljudskom rodu. Nije potrebno naglašavati da Je to pitanje mnogo aktualnije i akutnije u našem novom vijeku, kad se čovjek pokušava ponašati kao apsolutni »gospodar i vlasnik prirode« (Bacon, Descartes), nego je bilo u Tominom 13. stoljeću. Za to svjedoči i ekološki problem.

Valja još upozoriti na strukturu Tominih članaka. U njima dolazi do izražaja vrhunski oblik kritičkog, odnosno dijalektičkog mišljenja, koje u vezi s bilo kojim pitanjem najprije iznosi suprotne stavove »za« i »protiv« da bi ih zatim »pomirio« u odgovorima. Članak Je, dakle, sav u naponu polemike, traženja i razabiranja istine, pa se ne može čitati kao zabavno poglavlje nekog novovjekovnog romana ili kao odlomak nekog suvremenog esejističkog sastava. S Tomom treba raz—mišljati.

Prijevod popraćujemo nužnim bilješkama, a na kraju donosimo izbor iz literature.

Neka to bude ujedno sasvim neznatan prilog proslavi stogodišnjice enciklike *Aeterni Patris* Lava XIII. 1879., kojom Je započeo novovjekovni preporod misli Tome Akvinskoga.

Članak 1

Da U je čovjek po naravi vlasnik dobara vanjskog svijeta?

Čini se da nije:

1. Jer nitko ne smije svojatati ono što pripada Bogu. A gospodstvo nad svim stvorenjima pripada Bogu, prema riječima *Psalma* 23,1: »Gospodnja je zemlja« itd. Prema tome, posjedovanje vanjskih dobara ne pristaje naravi čovjeka.

2. Osim toga, Bazilije u svome izlaganju bogataševih riječi kod *Luke* 12,18: »sakupit ću svu svoju pšenicu i svoja dobra« postavlja ovo pitanje*: »Kaži mi što je 'tvoje'? I odakle si sve to uzeo i donio u ovaj

* Usp. *Homilia 6 in Lucam 12, 18*, n. 7, u PG 31, 276 B. — U razlozima što ih Toma iznosi protiv vlasništva većinom navodi tekstove crkvenih otaca. Oni su naime u svojim govorima zbog poznatih povijesnih razloga oštro osuđivali zloupotrebe vlasništva.

život?« No ono što čovjek posjeduje po svojoj naravi svatko može s pravom nazvati svojim. Iz toga bi slijedilo da posjedovanje vanjskih dobara nije u skladu s ljudskom naravi.

3. Još nešto: Ambrozije kaže u knjizi *O Trojstvu*[^] da »izraz gospodar označuje vlast«. A čovjek nema vlasti nad stvarima vanjskog svijeta jer uopće ne može mijenjati njihovu narav, što također upućuje na zaključak da čovjeku nije prirodno da posjeduje vanjske stvari kao svoje.

Ali protiv toga se kaže u *Psalmu* 8,8: »njemu pod noge«, to jest čovjeku, »sve si podložio«.

O d g o v a r a m : Neku stvar vanjskoga svijeta možemo promatrati s dva gledišta. Prije svega, možemo imati u vidu njezinu narav nad kojom čovjek nema vlasti, već samo Bog, koga sva bića spremno slušaju (ad nutum obediunt). Zatim možemo uzeti u obzir upotrebu te stvari. S toga stajališta čovjek ima naravno gospodstvo nad vanjskim stvarima jer ih svojim razumom i voljom može upotrijebiti u svoju korist kao da su za nj stvorene.[^] Već sam naime pokazao (q. 64, a.1) da nesavršena bića uvijek stoje u službi onih koja su savršenija. A na temelju toga načela Filozof dokazuje u I. knjizi *Politike** da je čovjeku prirodno posjedovanje vanjskih dobara. To prirodno gospodstvo čovjeka nad ostalim stvorenjima, koje mu pripada ukoliko je obdaren razumom, osnovicom svoje sličnosti s Bogom, očituje se već u samom stvaranju čovjeka. Naime, u *Knjizi Postanka* 1, 26 čitamo: »Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična, da bude gospodar ribama morskim« itd.

O d g o v o r n a 1. r a z l o g : Vrhovno gospodstvo nad svim stvarima pripada Bogu. On je svojom providnošću odredio da neke stvari služe tjelesnom uzdržavanju čovjeka. Eto, zato je čovjek po prirodi gospodar nad stvarima u tom smislu da ih može upotrebljavati.

O d g o v o r n a 2. r a z l o g : Bogataš se prekora zbog toga što je mislio da vanjska dobra prvenstveno njemu pripadaju, kao da ih nije primio od nekoga, to jest od Boga.

2 Usp. *De Trinitate*, al. de Fide, lib. I, c. 1, n. 7, u PL 16, 530 B. — Tvrdnja da čovjek uopće ne može mijenjati narav stvari vanjskog svijeta podrazumijeva Aristotelov pojam naravi (usp. *Nikomahova Etika*, V, 10, 1134 b 25). Vidi: KARL TJLMEER, *Wahrheit, Kunst und Natur bei Aristoteles. Ein Beitrag zur Aufklärung der metaphysischen Herkunft der modernen Technik*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen 1953; FRIDOLIN WIPLINGER, *Physis und Logos. Zum Körperphänomen in seiner Bedeutung für den Ursprung der Metaphysik bei Aristoteles*, Verlag Karl Alber, Freiburg/München 1971.

[^] Samo je Apsolutno biće. Bog, apsolutni vlasnik svijeta, dok je čovjek bitno korisnik svijeta, to jest relativni gospodar nad upotrebom stvari u svoje svrhe. Dakako, čovjek je kao paslika Boga stalno izložen napasti da se ponaša kao apsolutni Uzorak i da poremeti naravni i Božji poredak, — na svoju štetu. Tako korisnik svijeta biva njegov štetočina.

* Usp. pogl. 8, 1256 b 7.

Odgovor na 3. razlog: U ovome je razlogu riječ o gospodstvu nad vanjskim stvarima u pogledu njihove naravi. Dakako, takvo gospodstvo pripada isključivo Bogu, kako sam rekao.

Članak 2

Je li dopušteno da jedan čovjek posjeduje neku stvar kao svoju vlastitu?

Izgleda da se nikome ne bi smjelo dopustiti da posjeduje neku stvar kao svoju vlastitu:

1. Jer ništa nije dopušteno što se protivi naravnom pravu (*contra ius naturale*). A po naravnom pravu sve su stvari zajedničko vlasništvo.[^] Tom zajedništvu vlasništva protivi se privatno vlasništvo (*proprietas possessionum*). Prema tome, nijedan čovjek ne bi smio svojatati neku vanjsku stvar kao vlastitu.

2. Nadalje, Bazilije kaže u svome izlaganju spomenutih riječi bogataša: »Bogataši, koji zajedničke stvari smatraju svojim jer su ih prvi zaposjeli, slični su čovjeku koji bi, stignuvši prvi u kazalište, sprečavao ostale ljude da uđu, svojatajući sebi ono što je namijenjeno za zajedničku upotrebu.« No nikome nije dopušteno da zatvara drugima put k uživanju zajedničkih dobara. Prema tome, također je zabranjeno da netko svojata sebi zajedničku stvar.

3. Napokon, Ambrozije tvrdi[^], a nalazi se i u *Dekretima*: »Neka nitko ne naziva svojim ono što je zajedničko.« A zajedničkim vlasništvom naziva upravo vanjske stvari, kao što se razabire iz konteksta. Stoga je nedopustivo, čini se, da netko vanjsku stvar učini svojim privatnim vlasništvom.

5 u ovome se članku postavlja društveno-pravno[^] pitanje o privatnom vlasništvu u današnjem smislu. Rečenica koju Toma navodi podsjeća na Gracijanov tekst: »*Jure naturae sunt omnia communia omnibus* — Po naravnom pravu sve su stvari zajedničke svim ljudima« (usp. *Décret.*, part. I, dist. VIII, c. 1). — Pripomenimo da Toma ne upotrebljava izraz »privatno vlasništvo« (*proprietas privata*), nego »vlasništvo posjedava« (*proprietas possessionum*), »posjedovati vlastite stvari« (*possidere propria*) itd. — Zajedničko vlasništvo označavaju izrazi: *communitas rerum*, *communitas possessionum*. A za vlasništvo u općenitom smislu upotrebljava izraze: *dominium* (gospodstvo), *possessio* (posjed) i *proprietas* (vlasništvo).

8 Usp. kao bilj. 1. — Ta se usporedba s kazalištem nalazi kod CICERONA, *De finibus*, III, 20, 67, koji je pripisuje Krisipu (281—205): usp. VON ARMIN, *Stoicorum veterum fragmenta*, t. III, str. 90, n. 371.

[^] Oslanjajući se na Gracijana (*Décret.*, dist. 48, can. 8), Toma pripisuje taj tekst sv. Ambroziju. Zapravo potječe od Rufinova latinskog prijevoda Bazilijeve propovijedi: usp. *Homilia 3 in Lucam 12, 16*, n. 7, u PG 31, 1752 A.

Ali protiv navedenih razloga stoji izjava Augustina u knjizi *O krivovjerjima*[^]: »Naziv 'apostolski ljudi' nose oni koji su u nenadmašivoj drskosti sami sebe tako nazvali zato što u svoju zajednicu ne primaju ljude koji žive bračnim životom i one koji imaju privatno vlasništvo, kakvih inače ima mnogo među redovnicima i svećenicima u Katoličkoj Crkvi.« Ali ti su ljudi krivovjerni jer kidajući s Crkvom smatraju da nema nikakve nade spasenja za one koji se služe spomenutim dobrima, a kojih se oni lišavaju. Prema tome, zabluda je tvrditi da čovjek ne smije posjedovati neke stvari kao privatno vlasništvo.

O d g o v a r a m : U odnosu prema nekoj stvari vanjskoga svijeta čovjeku pripadaju dvije nadležnosti. Prvo je vlast da upravlja njome i da je raspodjeljuje (potestas procurandi et dispensandi).[®] Na taj način dopušteno je da čovjek privatno posjeduje neka dobra. Štoviše, to je i nužno u ljudskom životu zbog tri razloga. Prvi je taj što svatko više brige ulaže u upravljanje onim što pripada njemu samom, negoli onim što je zajedničko dobro svih ljudi ili veće skupine. Naime, svatko izbjegava napore, pa prepušta drugome brigu za zajedničku stvar, što se događa, na primjer kad negdje ima previše službenika. Drugi je razlog što se ljudski poslovi obave urednije kad se svakom pojedincu dodijeli upraviteljska briga za određenu stvar; inače bi nastala zbrka kad bi se svatko bez razlike brinuo za svašta. Treći je pak razlog što se na taj način može bolje sačuvati mir među ljudima, to jest kad svatko nađe zadovoljstvo u svojoj stvari. Stoga vidimo da često dolazi do svađa među onima koji nešto posjeduju zajednički i neodređeno.*"

* Usp. *De Haeresibus* 40, u PL 42, 32 B. — »Apostolski ljudi« (apostolici) bili su sektaši 3/4. stoljeća. Možda Toma donosi taj tekst Augustina zato da bi upozorio na sličnu, njemu suvremenu sektu koju je osnovao Gérard Segarelli u Parmi 1260. Njega su osudili Sabor u Lyonu 1274. (ne imenujući ga ipak izričito), papa Honorije IV. 1286. i Nikola IV. 1290. godine.

[®] Usp. C. SPICQ, *Potestas procurandi et dispensandi*, u *Revue des sciences philosophiques et théologiques*, 1/1934, str. 82—93. — Glagol »procurare« prevodimo »upravljati«, premda ima i druga značenja kao npr. priskrbiti, brinuti se itd., jer mu je to izvorno značenje i najbolje izražava Tominu osebnju misao o privatnom vlasništvu. »Procurator« (upravitelj) je osoba kojoj je povjerena briga za neka dobra i poslove. Bog je kao apsolutni vlasnik svijeta povjerio čovjeku zadaću da *upravlja* ovosvjetskim dobrima i da ih *raspodjeljuje* s drugima. Prema tome, za Tomu se *bitan čin* privatnog vlasništva ne sastoji u »imati«, kako na to gleda gotovo cijeli novi vijek, nego u »upravljati« i »raspodjeljivati«. Čovjek je prvenstveno *upravitelj* i *djelitelj* dobara svijeta i u tom smislu privatni vlasnik. Naravno, vlast upravljanja uključuje, po Tomi, i druga prava, tj. nabaviti, imati, privređivati i si., ali ona su uvijek podređena spomenutom glavnom cilju, odnosno zajedničkom dobru svih ljudi. — Ukoliko bi netko pokušao uspoređivati Tomin pojam »upravljanja« sa »samoupravljanjem«, valja upozoriti: prvi je sastavni dio teološke cjeline, a drugi je društveno-politička kategorija. No usporedba je moguća ukoliko je u oba slučaja za vlasništvo prvobitno »upravljati«, a ne »imati«.

" Ti su razlozi u prilog privatnom vlasništvu uzeti iz Aristotelove *Politike*, II, 2. Temelje se na povijesnom i društvenom iskustvu. Relativne su vrijednosti jer ne zagovaraju privatno vlasništvo kao apsolutno dobro, nego kao osnovicu *veće* marljivosti u gospodarskom životu, te *većeg* zadovoljstva i mira u društvu. Toma primjećuje da je

Druga je nadležnost čovjeka u odnosu prema vanjskim stvarima da ih uživa (*usus ipsarum*).“ A u tom pogledu čovjek ne smije imati vanjske stvari kao svoje privatno vlasništvo, već kao zajedničko vlasništvo. Drugim riječima, on mora spremno (*de facili*) izići u susret potrebama drugih ljudi. U tom smislu kaže Apostol u 1 *Timóteju* 6, 17–18: »Bogatašima ovoga svijeta zapovjedi da rado daju i dijele drugima.«*^

Odgovor na 1. razlog: Zajedničko vlasništvo dobara ne pripisuje se naravnom pravu zato što bi ono propisivalo da se sve stvari posjeduju zajednički i da se ništa ne smije imati privatno, nego zato što dioba posjeda ne počiva na naravnom pravu, već na ljudskoj nagodbi (*secundum humanum conductum*), koja spada u pozitivno pravo (*quod pertinet ad ius positivum*), kako sam prije rekao (q. 57, a. 2 i 3). Prema tome, privatno vlasništvo (*proprietas possessionum*) ne protivi se naravnom pravu, nego predstavlja dodatak naravnom pravu, do kojega je došao ljudski razum istraživanjem (*per adinventionem rationis humanae*).¹³

Odgovor na 2. razlog: Čovjek koji prvi stigne u kazalište, pa omogućava pristup drugima ne postupa nepravedno. Nepravedno bi postupio kad bi ih u tome sprečavao. Isto tako, ne postupa nepravedno bogataš ako prije ostalih zaposjedne neku stvar koja je isprva bila zajednička (*quae a principio erat communis*), pa je drugima dijeli (*communicat*). Ali griješi kad bezobzirno (*indiscrete*) sprečava druge ljude da u njoj uživaju. U tom smislu Bazilije kaže na istom mjestu: »Ne živiš li ti u izobilju, dok drugi **prosjaci**, samo zato da ti postigneš zasluge dobrog upravljanja, a on da bude okrunjen nagradama strpljivosti?«

za upravljanje kolektivnim vlasništvom potreban veoma složen birokratski aparat, koji će stalno biti izložen mrmljanju proizvođača (*»murmurarent de maioribus«*). Novije ilustracije za to vidi kod: VLADA BULATOVIĆ VIB, *Korak nazad*, Nolit, Beograd 1978. — Inače Toma smatra da je zajedničko vlasništvo u sebi idealno: ono je svojstveno svijetu anđela (*usp. Summa th.* I, q. 108, a. 2, ad 2m), pristaje čovjeku bez iskonskog grijeha (*isto*, q. 98, a. 1, ad 3m), pa i ljudima koji se *slobodno* opredjeljuju za nj, npr. redovnici.

»Uživanje« se ovdje ne uzima u smislu naslađivanja, nego u smislu »upotrebe« (*usus*). U pogledu upotrebe Aristotel i Toma smatraju da je zajedničko vlasništvo bezuvjetno nužno u ljudskom društvu.

Radi se o strogoj obvezi dijeljenja svih dobara koja nadilaze vlastite potrebe. Razumije se da treba odgovarajućim društveno-političkim mjerama i zahvatima bdjeti da se ta obveza doista ispuní.

Po Tomi, privatno vlasništvo nije neposredan izraz »naravnog prava«, nego su ljudi na temelju iskustva i istraživanja došli do zaključka da ono, uz neke bitne uvjete i ograničenja, najbolje odgovara ljudskoj zajednici. Za nj je ono izraz »prava naroda« (*ius gentium*): »Ako se naime uzme neka njiva u sebi, nema razloga zašto bi pripadala ovom čovjeku, a ne onom, ali ako se uzme sa stajališta boljeg obrađivanja i mirnog korištenja, onda je razmjerno bolje da pripada jednom, a ne drugom« (II—II, q. 57, a. 3, c). Ali valja naglasiti da se privatno vlasništvo brani ne samo zbog društveno-ekonomskih razloga (*mir, proizvodnja itd.*), nego i zbog obrane slobode *svakoga* čovjeka od obijesne samovolje mogućnika, osobito od onih apsolutističkih vladara (*principes*) koji »u ime zajedničkog dobra« lišavaju pojedince njihovih ograničenih dobara da bi sebe neograničeno obogatili (II—II, q. 66, a. 8).

O d g o v o r na 3. razlog: Kad Ambrozije kaže: »Neka nitko ne naziva svojim ono što je zajedničko«, onda govori o uživanju vlasništva. Stoga dodaje: »Ono što nadilazi potrebe uzdržavanja stečeno je nasilno.«

DIE FRAGE NACH DEM PRIVATEIGENTUM

Zusammenfassung

Der Ausgangspunkt des vorliegenden Beitrags ist die Ansprache vom Papst Johannes Paul II, die am 28. Januar 1979 in Puebla (Mexico) gehalten wurde. Der Autor will zeigen warum der Papst dem Gedanken des Thomas von Aquin in der Lösung der Frage nach dem Privateigentum eine massgebende Rolle zuschreibt. Um diesen Zweck zu erreichen, bringt er zuerst die kroatische Übersetzung der zwei bedeutendsten Artikel aus der *Summa theologiae* II-II, q. 66, aa. 1 u. 2: *Utrum naturalis sit homini possessio exteriorum rerum? Utrum liceat alicui rem aliquam quasi propriam possidere?* Zugleich wird der Text in den Fussnoten gründlich erklärt. Es wird in der Einführung hervorgehoben, dass die Gedanken der zwei Artikel eine bedeutende geschichtliche Rolle gespielt haben: Zum ersten Mal bei der Gründung des Internationalen Rechts durch Franziskus Vitoria (1483/93-1546), wobei sich das Privateigentum als »ius gentium« des Thomas ins »ius inter gentes« des Vitoria umgewandelt hat und als solches Basis des Kampfes für die Entkolonialisierung der Völker galt. Danach bekam die genannte Doktrin des Thomas eine grosse Bedeutung in den sozialen Bestrebungen des W. E. von Ketteler's, insbesondere in seiner ersten Predigt, die am 19. November 1848 im Hohen Dom zu Mainz gehalten wurde.

Insofern dai; Privateigentum bei Thomas wesentlich eine »potestas procurandi et dispensandi« darstellt, so könnte diese, *salvatis salvandis*, mit der Idee der Selbstverwaltung verglichen werden.